

VÕRU KEEL JA KULTUUR

3. klass

Õppeaine kirjeldus

Võru keel on Eesti põline piirkondlik keel ehk regionaalkeel, mis kuulub läänemeresoome keelte hulka. Võru keel on suurima kõnelejate arvuga lõunaeesti keel. Võru keelt kõneldakse põhiliselt Kagu-Eestis ajaloolise Võrumaa alal, mis hõlmab praegust Võru ja Põlva, osalt ka Tartu ja Valga maakonda (Karula, Hargla, Urvaste, Rõuge, Kanepi, Põlva, Räpina ja Vastseliina kihelkond). *Vana-Võromaal* on Eesti muude piirkondadega võrreldes tunduvalt paremini säilinud traditsiooniline keelekasutus, kombestik ja omakultuur.

Õppeaine Võru keel ja kultuur õppimine annab õpilastele teadmisi võru keele ja kultuuriloo, oma kodupaiga ja -kihelkonna kohta, suurendab austust varasemate põlvkondade kogemuste vastu ja vastutustunnet oma kodupaiga tuleviku suhtes ning aitab kaasa võru keele ja kultuuri säilitamisele. Oluline on arendada laste ja noorte oskust kohalikku keelt kuulata, kõnelda, lugeda ja kirjutada. Keeleoskus avab juurdepääsu rikkaliku Lõuna-Eesti kultuuri juurde.

Põlva Kooli 3. klassis on põhiliseks õppematerjaliks Võro keele opiraamat edimädsele kooliastmõlõ“ (Võro Instituut 2023). Tund toimub kord nädalas ja kursuse pikkus on kokku 35 tundi. Algõppe läbinu teab võru keele häälduse (kakkõhelü, vabahelle kokkokõla, pehmehüs) ja grammatika põhitõdesid, tunneb põhisõnavara, oskab ladusalt lugeda võrukeelset teksti, saab hakkama võru keeles eneseväljendusega erinevatel õpitud teemadel.

Õppe-eesmärgid

- õpilane väärtustab võru keelt;
- tunneb algsõnavara ja mõistab lihtsamat võrukeelset kõnet;
- püüab rahuldavalt omandada võrukeelset hääldust;
- oskab lugeda võru kirjaviisis kirja pandud teksti;
- oskab kõneteemade ulatuses ennast võru keeles rahuldaval tasemel väljendada.

Õppesisu

Kõneteedad (lugemine, kuulamine, kõnelemine)

1. Tutvassaaminõ
2. Muq pereq, sugulasõq
3. Muq päiv
4. Kuul
5. Süküstüüq
6. Süük
7. Sügüsevärmiq
8. Muusõum
9. Hingipäiv
10. Esäpäiv
11. Sann
12. Märdi- ja katrõpäiv
13. Tervüs
14. Inemine (kihäosaq)
15. Kallõndri
16. Jõuluq
17. Talv
18. Vana-Võromaa kihlkunnaq
19. Rõivaq ja kiräq
20. Aoviidüs (hobiq)
21. Meelüselläi
22. Kodomaa
23. Vastlapäiv
24. Munapühiq
25. Kevväi
26. Mõts ja mõtsakultuur
27. Maa ja liin
28. Ilm
29. Imäpäiv
30. Ammõdiq
31. Suvi

32. Põlva kihlkund
33. Seto kiil ja kultuur
34. Mulgi kiil ja kultuur
35. Võrokiilne giidituur Põlva kerikukülän

Grammatika teemad

Häälikud ja hääldus (*kakkõhelü, vabahelle kokkokõla, pehmehüs*), ainsus ja mitmus, olevik ja minevik, küsisõnad ja küsimuse koostamine, omadussõna võrdlusastmed, nimisõna käänamine põhikäänetes, käskiv kõneviis, tegusõna pööramine, eitussõnade kasutamine.

Õppetegevused

Kuulamine

Võrukeelse kõne (õpetaja, hea kodumurde kõneleja, vanavanemate kõne, lindistatud võrukeelne tekst) kuulama õppimine ja sellest aru saamine. Kaasõpilaste kõne ja ettelugemise kuulamine ning kuuldu mõistmine. Õpetaja võrukeelsete korralduste kuulamine ja kuulamisülesannete täitmine. Võrukeelsete laulude, luuletuste, muinasjuttude, lühitekstide kuulamine.

Kõnelemine

Õpetaja võrukeelsetele küsimustele lühidalt vastamine kõneteemade ulatuses. Etteloetud teksti kordamine. Küsimuste moodustamine. Kahekõnedes, rollimängudes ja lühinäidendites osalemine. Teretamine ja hüvastijätmine. Palumine, tänamine, vabandamine. Andmine ja vastuvõtmine. Tee või aadressi küsimine ja juhatamine. Ostmine ja müümine. Suhtlemine loodusega: tänamine ja palumine.

Lugemine

Võrukeelse teksti häälega ja endamisi lugema õppimine. Võrukeelse luuletuse ilmekas lugemine. Kirjalike tööjuhiste lugemine ja mõistmine õpetaja abiga.

Kirjutamine

Üksikute sõnade ja lausete kirjutamine. Lünkteksti tegemine ja võrukeelsete harjutuste täitmine. Ristsõnade lahendamine. Pildile selgitavate sõnade ja lausete lisamine. Lihtsate lühikeste lausete moodustamine sõnastiku abil, lühijutukeste koostamine. Kirjakeelsetele sõnadele kõneteemade ulatuses võrukeelsete vastete leidmine ja vastupidi. Lihtsate tõlkelausete koostamine (õpetaja või sõnastiku abiga).

Muud õppetegevused

Võrukeelsete liikumis- ja laulumängude mängimine. Valmistumine võrukeelseteks esinemisteks kooliüritustel. Osalemine võrukeelsetel võistlustel (kirjatööde ja lugemisvõistlustel). Võrukeelsed giidituurid Põlvas.

Õpitulemused

Õpilane

- eristab võru keele häälikuid kõnes ja oskab neid üles märkida;
- oskab võru keele kirjakeelest erinevaid häälikuid arusaadavalt hääldada;
- saab aru võrukeelsetest korraldustest ja tööjuhenditest;
- saab õpitud sõnavara ulatuses aru võrukeelsest kirjalikust tekstist ja kõnest;
- oskab rahuldavalt lugeda võrukeelset teksti;
- oskab lihtsamatele võrukeelsetele küsimustele vastata ja ise lihtsaid küsimusi moodustada;
- oskab kõneteemade piires ennast võru keeles arusaadavaks teha;
- oskab peast mõnda vabalt valitud võrukeelset luuletust ja rahvalaulu;
- oskab mõnda võrukeelset laulumängu
- oskab kirjutada võrukeelseid sõnu ja lauseid ning lühietteütusi, jutukesi.

Hindamine

Hinnatakse iga trimestri lõpus arvestatud või mittearvestatud. Tagasiside vormiks on kujundav sõnaline hindamine, aitab kaasa õpilase individuaalsele arengule.

Õppekirjandus ja lisamaterjalid

- P. Hagu, Jüvä Sullõv, Kauksi Ülle, M. Kõivupuu, N. Reimann. ABC–kiräoppus (võrukeelne aabits ja lugemik). 1997.
- N. Reimann, M. Faster. Tüüvihk ABC – kiräoppusõ manõq (töövihik algklassiõpilastele). 2000.
- N. Reimann. Tiijuht ABC – kiräoppusõ manõq (metoodiline käsiraamat aabitsaõpetajale tööks algklassides). 2000.
- M. Faster. Piltsynastu latsilõ (piltsõnastik lastele). 2004.
- Mino Võromaa.) Võro Instituut 1995–2016. (iga-aastased kooliõpilaste võrukeelsete kirjatõõde kogumikud)
- M. Kõivupuu. Tsirr-virr lõokõnõ. 2001. (lõunaeeesti laule tutvustav laulik koos kassetiga)
- Laulami latsiga. Laulami latsilõ. Mina lätsi Siidile. Upa, upa, ubinakõnõ. Võro Instituut, lastelaulude kassetid ja CD-